

SCHENGEN

Vaba liikumise võimalus Euroopas

Euroopa Liidu
Nõukogu

Märkus

Käesoleva väljaande on koostanud nõukogu peasekretariaat ja see on mõeldud üksnes teavitamiseks. Sellega ei kaasne mingeid kohustusi Euroopa Liidu institutsioonide ega liikmesriikide jaoks.

Lisateavet Euroopa Ülemkogu ja nõukogu kohta leiate veebisaidilt

www.consilium.europa.eu

või pöördudes nõukogu peasekretariaadi avaliku teabe talituse poole järgmisel aadressil:

Rue de la Loi/Wetstraat 175

1048 Bruxelles/Brussel

BELGIQUE/BELGIË

Tel +32 (0)2 281 56 50

Faks +32 (0)2 281 49 77

public.info@consilium.europa.eu

www.consilium.europa.eu/infopublic

Lisateavet Euroopa Liidu kohta saab internetist (www.europa.eu).

Luxembourg: Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2015

Eelmised väljaanded: 2011, 2012, 2013

Trükis ISBN 978-92-824-4693-5 doi:10.2860/58945 QC-01-14-838-ET-C

PDF ISBN 978-92-824-4670-6 doi:10.2860/56446 QC-01-14-838-ET-N

© Euroopa Liit, 2015

Allikale viitamisel on reprodutseerimine lubatud.

© Fotod: Fotolia.com, Frontex

Kaart: Lovell Johns, Oxford, Ühendkuningriik, www.lovelljohns.com

Käesoleva materjali taasesitamiseks tuleb küsida luba otse autoriõiguse omanikelt.

Printed in Belgium

TRÜKITUD KESKKONNASÄSTLIKULE PAPERILE

SCHENGEN

Vaba liikumise võimalus Euroopas

SISUKORD

Sissejuhatus	3
Õigus liikuda vabalt ilma sisepiiridel toimuva kontrollita	5
Politsei- ja tollikoostöö	5
Sisepiirid	5
Välispiirid	6
Schengeni infosüsteem (SIS)	6
Õiguslane koostöö	7
Viisad	8
Varjupaigaküsimused	9
Schengeni ala kaart	10

SISSEJUHATUS

Luksemburgi lõunaosas Moseli jõe ääres asuvast Schengeni külast paigas, kus puutuvad kokku Schengeni lepingu algsete osaliste (Prantsusmaa, Saksamaa ja Beneluxi riikide) territooriumid, on saanud Euroopas sisepiiridel kontrolli kaotamise ning vaba liikumise sünonüüm. Schengeni ala areng on toimunud järk-järgult:

- Schengeni ala sündis 14. juunil 1985, kui viis riiki (Belgia, Luksemburg, Madalmaad, Prantsusmaa ja Saksamaa) allkirjastasid Schengeni lepingu.
- Viis aastat hiljem määratleti Schengeni konventsioonis, kuidas sisepiiridel kontrolli kaotamine tegelikkuses ellu viia. Samuti kehtestati mitu asendusmeetet, millega tugevdada kontrolli välispiiril, määrata kindlaks ühtse viisa väljastamise menetlus, võidelda uimastikaubanduse vastu ning luua ühine teabejagamissüsteem – Schengeni infosüsteem (SIS).
- Kontrolli tegelik kaotamine piiridel algas 26. märtsil 1995, kui seitse riiki (esialgsed viis ning neile lisaks Hispaania ja Portugal) kaotasid kontrolli oma sisepiiridel.
- Sellest ajast alates on Schengeni ala pidevalt laienenud ja praegu kuuluvad sinna Belgia, Tšehhi Vabariik, Taani, Saksamaa, Eesti, Kreeka, Hispaania, Prantsusmaa, Itaalia, Läti, Leedu, Luksemburg, Ungari, Malta, Madalmaad, Austria, Poola,

Portugal, Sloveenia, Slovakkia, Soome, Rootsi ning neli riiki, mis ei ole ELi liikmesriigid: Island, Norra, Šveits ja Liechtenstein.

- Edaspidi, kui Bulgaaria ja Rumeenia ühinevad täielikult Schengeni alaga, hõlmab see 28 Euroopa riiki.
- Veel neli ELi liikmesriiki – Horvaatia, Küpros, Iirimaa ja Ühendkuningriik – ei kuulu Schengeni alasse, kuigi nad kohaldavad mõningaid Schengeni eeskirju.

EL hindab korrapäraselt iga Schengeni riiki, et tagada kokkulepitud eeskirjade nõuetekohane kohaldamine kõikides asjaomastes riikides.

Sisepiiridel kontrolli kaotamine mõjutab ka muid poliitikavaldkondi, näiteks seda, kuidas tegelda piiriülese kuritegevuse, piiriülese reisimise, piiriülese kaubanduse ja piiriülese õiguse küsimustega. Seetõttu ei puuduta Schengeni ala eeskirjad mitte üksnes isikute vaba liikumist, vaid ka viisasid, varjupaigaküsimusi¹ ning politsei- ja tolli- ja õiguslast koostööd.

1 Schengeni konventsioon hõlmab algselt ka varjupaigaküsimusi, kuid ametlikult ei loeta neid enam Schengeni *acquis*' osaks.

ÕIGUS LIIKUDA VABALT ILMA SISEPIIRIDEL TOIMUVA KONTROLLITA

- Õigus Schengeni alal vabalt liikuda on mitte ainult üle poole miljardi Euroopa kodaniku õigus, vaid ka kõikide seaduslikult Schengeni alal viibivate kolmandate riikide kodanike õigus. Schengeni alal elavad välisriikide kodanikud ei vaja Schengeni alal liikumiseks viisat, kui neil on kehtiv elamisluba. Välisriikide kodanikud võivad Schengeni alal vabalt reisida ajavahemikul, mis ei ületa 90 päeva kuu kuu jooksul.
- Õigus vabalt liikuda tähendab, et puuduvad järjekorrad lennujaamades, mere- ja maismaapiiridel ning kaotatud on piirikontroll sisepiiridel. Kõrvaldatud on kontrolli infrastruktuur, nagu piirivalvurite kabiinid ja muud füüsilised tõkked.
- Igal osaleval riigil on siiski õigus kontrollida isikuid ja viia läbi tollikontrolli kõikjal oma riigi territooriumil osana igapäevasest politseitööst, tollitööst ja sisserände-kontrollist. Näiteid võib tuua alates maanteeliikluse kontrollist kuni organiseeritud kuritegevuse vastase võitluseni.

POLITSEI- JA TOLLIKOOSTÖÖ

SISEPIIRID

- Naaberriigid teevad tihedat koostööd ning neil on õigus viia läbi ühisoperatsioone ja -kontrolli mõlemal pool ühist piiri. Näideteks on kontrollialused narkootiliste ainete saadetised ja ühised politseipatrullid.
- Õiguskaitsetöötajad võivad teostada ka piiriülest jälgimist ja jälitamist naaberliikmesriikide territooriumil, näiteks kui kahtlustatav kurjategija püüab ühe riigi politsei eest põgeneda üle piiri naaberriiki.
- Kui esineb tõsine oht avalikule korrale või sisejulgeolekule, võib liikmesriik erandkorras taaskehtestada piirikontrolli kas kõikidel oma sisepiiridel või mõnel neist väga piiratud ajavahemikuks, mis ei kesta kauem kui 30 päeva. Näideteks on suuremad spordiüritused, mis võivad kujutada ohtu julgeolekule.

VÄLISPIIRID

- Schengeni ala välispiiride pikkus on üle 50 000 km (ligikaudu 80% on merepiir ja 20% maismaapiir) ning see hõlmab sadu lennujaamu, meresadamaid ja maismaapiiripunkte.
- Iga Schengeni riik vastutab oma välispiiride kontrolli eest. Kõikides Schengeni ala välispiiridel asuvates piiripunktides, olenemata nende asukohast, kohaldatakse samal tasemel kontrolli ja samu kontrollinorme. Ühised eeskirjad on kehtestatud Schengeni piirieskirjades.
- Välispiiril Tehtava Operatiivkoostöö Juhtimise Euroopa Agentyur (Frontex)² loodi ja alustas tegevust 2005. aastal. Agentyuri põhiülesanne on täiendada Schengeni alasse kuuluvate liikmesriikide piirihaldussüsteemi, edendades igat liiki välispiiride integreeritud haldamist ning koordineerides operatiivkoostööd ELi tasandil. Eesmärk on tugevdada julgeolekut Schengeni ala välispiiril.
- Ühe riigi piirivalveametnikke võib lähetada teise riiki ühisoperatsioonides osalemiseks ja erilise surve alla sattunud liikmesriikide abistamiseks.
- Koosõlas välispiiridel toimuvat kohalikku piiriliiklust käsitlevate ELi eeskirjadega on mitu Schengeni riiki sõlminud kolmandatest riikidest naaberriikidega kohaliku piiriliikluse luba hõlmavad kahepoolsed kokkulepped, et hõlbustada kohaliku piiriliiklust, kaubandust, sotsiaalset ja kultuurialast lävimist ning piirkondlikku koostööd.

SCHENGENI INFOSÜSTEEM (SIS)

- Üks tähtsamaid sisepiiridel kontrolli kaotamise asendusmeetmeid on SIS. SIS on osalevate riikide piiri- ja rändeasutuste ning õiguskaitseasutuste jaoks loodud ühine andmebaas. Sellele pääsevad juurde piiridel, riikide territooriumil ja välisriikides asuvates konsulaatides tegutsevad ametiisikud ning Eurojust ja Europol. SISI suhtes kohaldatakse rangeid andmekaitse erieeskirju.
- 2014. aasta jaanuari seisuga sisaldas SIS üle 50 miljoni kande, mis puudutavad: **isikuid (ligikaudu 1 miljon):**
 - isikud, kellele ei ole lubatud Schengeni alale siseneda ega seal viibida (72%);
 - isikud, kes tuleb vahistada (Euroopa vahistamismäärus) (4%);
 - isikud, kes on teadmata kadunud (7%);
 - isikud, kes on kutsutud kohtusse (12%);
 - isikud, kelle suhtes kohaldatakse diskreetset kontrollimist või erikontrolli (5%);

2 www.frontex.europa.eu

ning

kaotatud või varastatud esemeid (ligikaudu 49 miljonit), mis tuleb arestida või mida on vaja kasutada tõendina kriminaalmenetluses:

- dokumendiplangid või väljastatud dokumendid (86%), näiteks passid, isikutunnistused, juhiloa, elamisloa, reisidokumendid, sõidukidokumendid;
 - sõidukid, veesõidukid, püramootorid, haagised, konteinerid, haagiselamud, õhusõidukid ja sõidukite numbrimärgid (11%);
 - tulirelvad (1%) ning
 - rahatähed, väärtpaberid ja maksevahendid (2%).
- 2013. aastal saadi päringutele enam kui 119 000 tabamust: leiti ligikaudu 86 000 isikut ja 33 000 eset, sealhulgas ligi 16 000 varastatud sõidukit. See tähendab, et igal päeval saadi enam kui 320 tabamust (sealhulgas keskmiselt 43 varastatud sõidukit päevas).

ÕIGUSALANE KOOSTÖÖ

- Schengeni riigid kohaldavad vastastikuse õiguslase koostööga seotud menetluste hõlbustamiseks mõningaid erieeskirju. Nende hulka kuulub *ne bis in idem* põhimõte, mis tähendab, et sama teo eest ei tohi ühele ja samale isikule erinevates Schengeni ala riikides kaks korda süüdistust esitada ega teda kaks korda karistada. Enamik esialgseid Schengeni politseikoostöö ja õiguslase koostöö sätteid on nüüdseks integreeritud ELi õigusaktidesse, mida kohaldatakse kõikide ELi liikmesriikide suhtes.

© Anyka – Fotolia.com

VIISAD

- Schengeni ala (Schengeni riikide territooriumi) külastavatele kolmanda riigi kodanikele, kellel peab määruse (EL) nr 539/2001 kohaselt olema viisa, väljastatakse ühine Schengeni viisa (nn C-viisa). Viisa annab selle kehtivusaaja jooksul õiguse vabalt liikuda kogu Schengeni alal. Kõnealuse viisa kehtivusaeg ei või olla pikem kui 90 päeva mis tahes 180-päevase ajavahemiku jooksul. Pikemat kui 90-päevast viibimist ning elamist Schengeni riikides reguleeritakse siseriikliku õigusega, välja arvatud teatavate kategooriate, näiteks üliõpilaste ja teadlaste või hooajatoõliste seadusliku riigis viibimise puhul, mida reguleeritakse teatavate ELi direktiividega.

- 2013. aastal väljastati maailmas enam kui 16 miljonit Schengeni viisat. Pikaajalisi viisasad (nn D-viisad üle 90-päevaseks viibimiseks) väljastasid Schengeni riigid seevastu vaid üle 1 miljoni.
- Schengeni riigid teevad koostööd, et teha Schengeni viisa taotlemine oma riigis või piirkonnas taotlejatele lihtsamaks.
- Kõik Schengeni riikide konsulaadid kogu maailmas kohaldavad samu viisade väljastamise eeskirju.
- Viisainfosüsteem (VIS), mis võimaldab liikmesriikidel ja välispiiril asuvatel piiripunktidel kasutada ühte ühist andmebaasi, alustas tegevust 2011. aasta oktoobris ning seda laiendatakse järk-järgult, et see hõlmaks lõpuks kõiki maailma piirkondi. Kõnealune süsteem hõlbustab viisataotlejate menetlemist Schengeni riikide konsulaatides üle kogu maailma ning aitab tõhustada välispiirikontrolli.

VARJUPAIGAKÜSIMUSED³

- 2013. aastal väljastasid 28 ELi liikmesriiki kokku ligikaudu 330 000 esmatasandi otsust varjupaigataotlejate kohta. Ligikaudu kolmandik neist otsustest olid positiivsed ning kaks kolmandikku taotlustest lükati tagasi.
- Kasutusel on mehhanism (Dublini määrus ja Eurodaci määrus) varjupaigataotlejate menetlemise eest vastutava riigi määramiseks, et vältida olukorda, kus sama isik esitab varjupaigataotlusi mitmes Schengeni riigis, ning ära hoida ohtu, et taotlejate menetlemisega ei tegele ükski neist riikidest. Sel eesmärgil loodi sõrmejälgedega vahetamise andmebaas (Eurodac).
- 2013. aastal viisid Euroopa Parlament ja nõukogu lõpule läbirääkimised Euroopa ühise varjupaigasüsteemi (CEAS) üle, mis hõlmab uuesti sõnastatud Dublini ja Eurodaci määruseid ning miinimumnõuete, vastuvõtutingimuste ja varjupaigamenetluste direktiive. Euroopa ühise varjupaigasüsteemi eesmärk on luua piirkond, kus kehtivad kõrgetasemelised kaitsestandardid ja solidaarsus, mille aluseks on ühtsed, õiglased ja tõhusad varjupaigamenetlused, vastuvõtutingimuste ühtne tase ja kaitse saajate ühetaoline seisund. Praktilise koostöö tugevdamiseks loodi 2010. aastal Euroopa Varjupaigaküsimuste Tugiamet.

³ Schengeni konventsioon hõlmab algselt ka varjupaigaküsimusi, kuid ametlikult ei loeta neid enam Schengeni *acquis'* osaks.

Schengeni alasse kuuluvad ELi liikmesriigid*

1995: Belgia – Hispaania –
Luksemburg – Madalmaad –
Portugal – Prantsusmaa –
Saksamaa
1997: Austria – Itaalia
2000: Kreeka
2001: Rootsi – Soome – Taani
2007: Eesti – Leedu – Läti – Malta –
Poola – Slovakkia – Sloveenia –
Tšehhi Vabariik – Ungari

ELi mittekuuluvad riigid, mis kuuluvad Schengeni alasse*

2001: Island – Norra
2008: Šveits
2011: Liechtenstein

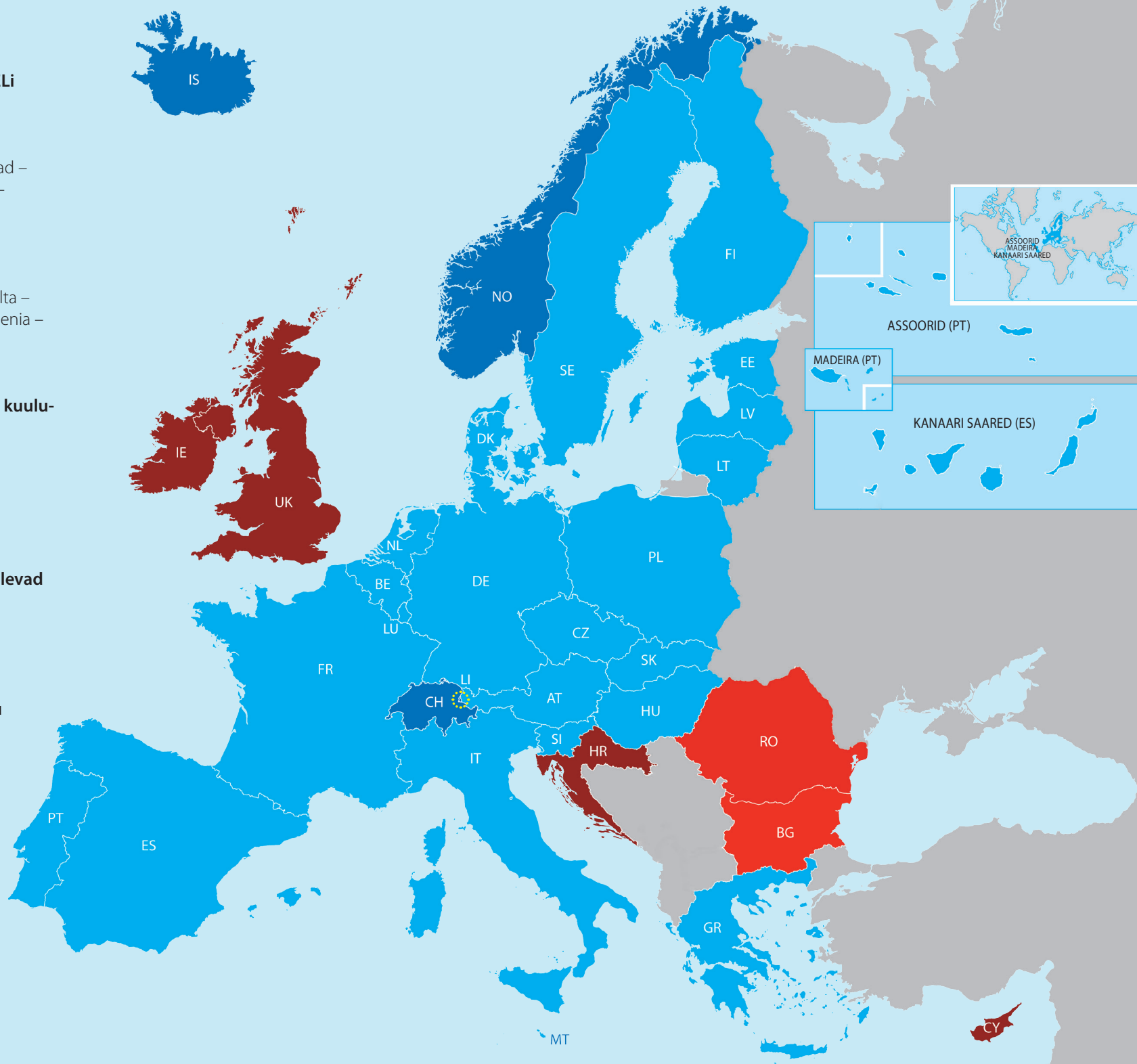
Schengeni alaga ühinemas olevad ELi liikmesriigid*

Bulgaaria – Rumeenia

ELi liikmesriigid, mis ei kuulu Schengeni alasse*

Horvaatia – Iirimaa – Küpros –
Ühendkuningriik

* 2015. aasta märtsi seisuga

KUST SAAB ELi VÄLJAANDEID?

Tasuta väljaanded:

- üksikexemplarid:
EU Bookshopi kaudu (<http://bookshop.europa.eu>);
- rohkem eksemplare ning plakatid ja kaardid:
Euroopa Liidu esindustest (http://ec.europa.eu/represent_et.htm),
delegatsioonidest väljaspool ELi (http://eeas.europa.eu/delegations/index_et.htm),
kasutades Europe Direct'i teenistust (http://europa.eu/europedirect/index_et.htm)
või helistades infotelefonile 00 800 6 7 8 9 10 11 (kõikjalt EList helistades tasuta) (*).

(*) Antav teave on tasuta nagu ka enamik kõnesid (v.a mõne operaatori, hotelli ja telefonikabiini puhul).

Tasulised väljaanded:

- EU Bookshopi kaudu (<http://bookshop.europa.eu>).

Rue de la Loi/Wetstraat 175
1048 Bruxelles/Brussel
BELGIQUE/BELGIË
Tel +32 (0)2 281 56 50
www.consilium.europa.eu

QC-01-14-38-ET-N

Väljaannete talitus

ISBN 978-92-824-4670-6
doi: 10.2860/56446